

Markis de Sade, syndens Linné

Man återvänder alltid till markis de Sade. Man återvänder inte minst för att få svar på frågan: är han en betydande tänkare eller ett idéhistoriens röt månadsodjur? Är han en stor författare eller en ökentorr, monoman pedant?

Markis de Sade som tänkare? Hans idévärld är en enda härva av motsägelser och inkonsekvenser: hans ständiga uppror var också ett uppror mot logiken. Möjligen äger hans filosofi ett negativt värde genom hans fabulösa talang att uppta tidens idéer och driva dem till de orimligaste konsekvenser. Upplysningens liberala utopi förvandlas i markisens trollspegel till en darwinistisk djungel, där bödlar förtär sina offer med den moraliska anarkins sanktioner. Trodde han själv på sina idéer? Ville han verkligen bli tagen på allvar? Jag är inte så säker.

Tag som exempel hans reformtraktat ”Fransmän, ännu en kraftansträngning om ni vill bli republikaner”, den bisarraste skrift som tillkom under franska revolutionen. Den börjar rimligt nog med att kräva tolerans för människors erotiska beteenden, nu när kyrkan och det kungliga tyranniet inte längre lägger godtyckliga hinder i vägen. Gott och väl, allt detta är rimligt nog till en början; man tycker sig läsa en artikel av Joachim Israel. Men snart övergår Sade, försåtligt, försiktigt, utan att man märker skarven, i rena rama vanvettet. Frihetsprincipen kräver att sadisterna skall ha tillgång till statliga bordeller, där de kan roa sig av hjärtans lust. Frihet för sadisterna alltså, men ingen frihet för deras slaktoffer. Än vidare: i den sanna republiken bör mordet legaliseras. Naturen har nu en gång skapat oss starka eller svaga, till bödlar eller offer, och samhället har inte rätt att hämma Naturens destruktionsdrift.

Var Sade verkligen så naiv, att han trodde den dygdige Robespierres republik om att sanktionera djungelns moral? Naturligtvis inte. Reformtraktaten var en revolthandling och en mycket medveten sådan. ”Upproret bör vara det permanenta tillståndet i en republik.” Satsen är inte hämtad ur Maos lilla röda, den utgör Sades rationalisering av sin egen läggning. Att befinna sig i permanent revolt var ett emotionellt behov för markisen. För honom var revolten inget medel, bara ett självändamål. Han är ateist och förnekar Guds existens med tusen argument. Samtidigt hädar och förbannar han denna obefintliga Gud på var och varannan sida i sitt verk. Sade behöver Vår Herre som en auktoritet att håna och begabba, ty bara i ett tillstånd av blasfemisk revolt kan han leva helt och fullt. Om Gud inte fanns måste Sade uppfinna honom.

Traktaten ”Fransmän, ännu en ansträngning” står att läsa i antologin ”Markis de Sade”, utgiven av Per Magnus Kjellström (Prisma, 30:-). Det är ett varsamt urval, som utelämnar markisens hårdare texter. För säkerhets skull dukar man också upp en radda positiva omdömen av storheter som Baudelaire, Flaubert, Apollinaire, Cocteau, Camus och Sartre för att legalisera det djärva tilltaget. Vilket kanske bevisar att Sade ännu kan upplevas som en kontroversiell figur. Besynnerligt nog.

I och för sig är det välgörande att läsa de pornografiska texterna i urval och små doser: markisen kan bli mördande monoton. Det finns drag av perfektionsraseri och pedanteri mitt i denna nattsvarta demoni. Sade är syndens Linné, ängsligt upptagen med att examinera och samla onskans blommor till ett komplett herbarium.

Egentligen skulle han vara outhärdlig, tråkigare än telefonkatalogen, om det inte var för de blixtrar av humor som lyser upp hans inferno. Brevet till hustrun från diverse fängelser kan vara en roande läsning. Markisinnan var obegripligt tålig och fördragsam, och Sade överhöljer henne med hån och raseri och fromlande försäkringar om sin oskuld. Myndigt befaller han henne att smugga in några flickor i fängelset, och bedyrar att han ska nyttja sitt harem på det naturliga och konventionella sättet, en förträfflig metod att genom liderlighet återföras till

dygden, enligt vad han försäkrar. ”Jag kysser era bara skinkor”, tillägger han med en ton av försonlighet som den stackars hustrun inte var bortskämd med.

Nå, han fick inget harem att förljuva fängelsetiden med och hans våldsamma vitalitet länkades in på den enda vällust som stod till buds: gourmandisen. Under tiden i Charenton drömmer han ihop en matsedel av afrodisiaka, en menu som kunde ha retat smaklökarna på Gunnar Ekelöfs gamle superkargör. Dokumentet förtjänar avtryckas som exempel på markisens lyriska begåvning.

En soppa på tjugofyra små sparvar med ris och saffran.

En pastej med frikadeller på hackat duvkött och garnerad med kronärtskocksbottnar.

En vaniljsås.

Tryfflar à la provençale.

En kalkonhöna garnerad med tryffel.

Ägg i sås.

En köttfärs på ripa med tryffel och konjak.

Champagne.

En ambrakompott.

Expressen 12/6 1968